

TEXTUS ET PICTURA V

Klocek - kolekcja - miscellanea
Średniowieczna książka jako zbiór

Toruń
11-13 kwietnia 2024

Interdyscyplinarna międzynarodowa
konferencja naukowa
zorganizowana
przez Wydział Sztuk Pięknych UMK,
Bibliotekę Uniwersytecką w Toruniu
oraz Instytut Historii Nauki PAN im. Ludwika
i Aleksandra Birkenmajerów w Warszawie
dofinansowana z programu Ministra Nauki
i Szkolnictwa Wyższego
„Doskonała Nauka II”

MIEJSCE OBRAD
Biblioteka Uniwersytecka w Toruniu
ul. Gagarina 13
Sala audytoryjna (parter)

PROGRAM OBRAD

Rozpoczęcie konferencji
9.30

Powitania:

Krzysztof Nierzwicki, Dyrektor Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu
Joanna Kucharzewska, Dziekan Wydziału Sztuk Pięknych UMK w Toruniu
Wprowadzenie do przedmiotu i struktury obrad:
Monika Jakubek-Raczkowska

Blok I: LIBER

Średniowieczna książka jako zbiór – wprowadzenie

prowadzenie: **Mieczysław Mejer** (Instytut Badań Literackich PAN w Warszawie)

10.15–11.00 Wykład wprowadzający

Wojciech Mrozowicz (Instytut Historyczny Uniwersytetu Wrocławskiego)
O rękopisach złożonych i pewnych ich złożoności konsekwencjach

11.00–11.20

Monika Jakubek-Raczkowska (Wydział Sztuk Pięknych UMK w Toruniu)
Kodeks złożony jako całość: kryterium integralności

11.20–11.40

Katarzyna Płonka-Balus (MNK – Muzeum Książąt Czartoryskich w Krakowie /
/Instytut Historii Sztuki Uniwersytetu Gdańskiego)
Średniowieczna książka iluminowana jako zbiór obrazów

Dyskusja do 12.00
Przerwa do 12.30

Blok II: TEXTUS

Teologia, prawo i historia. Średniowieczny kanon tekstowy

prowadzenie: **Jacek Soszyński** (Instytut Historii Nauki PAN
im. L. i A. Birkenmajerów w Warszawie)

12.30–12.50

Agnieszka Fabiańska (Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie)
Średniowieczne historie biblijne – specyfika gatunku i najpopularniejsze dzieła

12.50–13.10

Guillaume Bankowski (Université Lumière Lyon 2)
Tomasz Dalewski (Université Jean Moulin Lyon 3)
Autorytet papieski żądany zza Alp: kolekcja kanoniczna w wielotekstowych kodeksach renesansu karolińskiego jako świadek relacji centrum-peryferie

13.10–13.30

ks. Wojciech Baran (Archiwum i Biblioteka Krakowskiej Kapituły Katedralnej)
Komentarze do „Sentencji” Lombarda i nie tylko w zbiorach Archiwum i Biblioteki Krakowskiej Kapituły Katedralnej

13.30–13.50

Jerzy Kaliszuk (Instytut Historii Nauki PAN im. L. i A. Birkenmajerów w Warszawie)
Płynność tekstu, płynność kodeksu. Od *Legenda aurea*
Jakuba de Voragine do *Legendae sanctorum*

Dyskusja do 14.15
Przerwa obiadowa do 15.15

Blok III: MISCELLANEA

Studia przypadków

prowadzenie: **Rafał Wójcik** (Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu)

15.15–15.35

ks. Michał Sołomieniuk (Archiwum Archidiecezjalne w Gnieźnie)

Ewangeliarz kruszwicki z XII wieku jako przykład dzieła złożonego

15.35–15.55

Marta Czyżak (Biblioteka Uniwersytecka w Toruniu)

Manuale lekarza konwentu? Kolekcja traktatów medycznych (Rps 12/II) w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu

15.55–16.15

Karolina Szula (Instytut Studiów Klasycznych, Śródziemnomorskich i Orientalnych Uniwersytetu Wrocławskiego) *Opuscula medica* w krakowskim manuskrypcie BJ 818

16.15–16.35

Alicja Szulc (Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu)

Collectio selecta, collectio fortuita? O intencjonalności twórców średniowiecznych miscellaneów. Głos w dyskusji

Dyskusja do 17.00
Przerwa do 17.15

Blok IV: LIBER

Komentarze do sesji posterowej

prowadzenie: **Juliusz Raczkowski** (Wydział Sztuk Pięknych UMK w Toruniu)

17.15–17.20 **Patrycja Klimczak, Izabela Klawińska, Barbara Banasiak**

(Książnica Kopernikańska w Toruniu) Klocek intrologatorski – oprawy konserwatorskie odłączonych druków ze zbiorów Książnicy Kopernikańskiej w Toruniu

17.20–17.25 **Anna Putkowska** (Wydział Sztuk Pięknych UMK w Toruniu)

Dwa tomy homiliarza BDP 1(2)–2(3) z Pelplina

17.25–17.30 **Weronika Brączkowska** (Wydział Sztuk Pięknych UMK w Toruniu)

Francuski manuskrypt BDP 4(8) z Pelplina

17.30–17.35 **Michał Radtke** (Wydział Sztuk Pięknych UMK w Toruniu)

Rękopis *Summa Theologiae* BDP 19(29) z Pelplina

17.35–17.40 **Justyna Wojnowska** (Wydział Sztuk Pięknych UMK w Toruniu)

Rękopis *Gregorii Magni Opera* Rkp. 1716 z Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu

17.40–17.45 **Monika Żyłka** (Wydział Sztuk Pięknych UMK w Toruniu)

Mszał cysterski Ms 1552 z Biblioteki Książąt Czartoryskich w Krakowie

Dyskusja do 18.00
Przerwa do 18.30

WYKŁAD WIECZORNY / EVENING LECTURE; LIBER

18.30–19.30

Milada Studničková

(Institute of Art History of the Czech Academy of Science in Prague)

The Jena Codex or layers of Hussite memory

Introduction: **Marek Walczak**

(Instytut Historii Sztuki UJ /

/ Institute of Art History / Jagellonian University in Krakow)

9.00–10.30

CLUSTER OF EXCELLENCE
UNDERSTANDING
WRITTEN ARTEFACTS

I. Zespół badawczy z CENTRE FOR THE STUDY OF MANUSCRIPT CULTURES UNIwersYTETU W HAMBURGU:

Grzegorz Nehring, Olivier Bonnerot, Sebastian Bosch, Claudia Colini, Alba Fedeli, Katerina Grigoriadou, Oliver Hahn, Agnieszka Helman-Ważny, Kyle Ann Huskin, Giuseppe Marotta, Sowmeya Sathiyamani, Ivan Shevchuk (UHH), Katrin Janz-Wenig (Stadtbibliothek w Hamburgu), Ira Rabin (Bundesanstalt für Materialforschung und -Prüfung w Berlinie)

Grzegorz Nehring The CSMC Mobile Lab for the study of written artifacts

Ivan Shevchuk, Kyle Ann Huskin More than one text: multispectral imaging at the CSMC and recovery of lost writing in medieval manuscripts

Katerina Grigoriadou Ink analysis on two comparable manuscripts from the State and University Library of Hamburg by means of analytical spectroscopic methods: the case of Cod. Cath. 11 and Cod. Petri 64

Giuseppe Marotta The Qur'anic Manuscript and its parts: textual subdivisions, fragments, single and multivolume codices in collections

10.30–11.30

II. Zespół badawczy z CZESKIEJ AKADEMII NAUK W PRADZE:

Jan Dienstbier, Milada Studničková (Institute of Art History of the Czech Academy of Sciences in Prague)

Jan Dienstbier Artistic traditions and devotional innovations: Bohemian prayer books 1380–1480

Przerwa do 11.45

11.45–13.00

MANUSCRIPT PROGRAM
TORUŃSKIEGO INSTYTUTU BADAŃ

III. Zespół projektu LITURGICA POLONIAE: Paweł Figurski, Irina Chachulska, Piotr Ziółkowski (Instytut Sztuki PAN w Warszawie), Katarzyna Danilewicz (Instytut Nauk o Sztuce KUL w Lublinie), Jakub Kubieniec (Instytut Muzykologii UJ w Krakowie), Weronika Liszewska (ASP w Warszawie), Adam Poznański (Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu), Monika Jakubek-Raczkowska, Juliusz Raczkowski (Wydział Sztuk Pięknych UMK w Toruniu), Jacek Tomaszewski (Muzeum Azji i Pacyfiku w Warszawie)

Paweł Figurski Wstępny opis projektu

Adam Poznański Przedstawienie wzoru opisu katalogowego

Paweł Figurski Prezentacja platformy internetowej projektu *Liturgica Poloniae*
Wybrane zabytki i ich problematyka:

Paweł Figurski Nieznany pontyfikał z XII wieku (Wrocław, AABK Ms. 148)

Irina Chachulska Cysterski gradual (Pelplin, BDP 118(449)–119(450))

Monika Jakubek-Raczkowska, Juliusz Raczkowski Kodeks Matyldy (Düsseldorf, ULB C91)

13.00–13.45

MANUSCRIPT PROGRAM
TORUŃSKIEGO INSTYTUTU BADAŃ

IV. Zespół projektu KRONIKA CYSTERSÓW PELPLIŃSKICH – OPRACOWANIE I EDYCJA: Piotr Oliński (Instytut Historii i Archiwistyki UMK w Toruniu), Radosław Piętka (Instytut Filologii Klasycznej UAM w Poznaniu), Piotr Kołodziejczak (Instytut Historii im. Tadeusza Manteuffla PAN w Warszawie), Anna Strehlke (Instytut Historii i Archiwistyki UMK w Toruniu)

Piotr Oliński, Radosław Piętka Założenia projektu

13.45–15.00

V. Zespół projektu RATUJEMY PELPLIŃSKĄ BIBLIĘ GUTENBERGA:
Juliusz Raczkowski, Jolanta Czuczko, Karolina Komsta-Sławińska, Dorota Jutrzenka-Supryn (Wydział Sztuk Pięknych UMK w Toruniu), Ewa Chlebus, Joanna Sroka (Biblioteka Elbląska), Grzegorz Nehring (CSMC w Hamburgu)

PREZENTACJI TOWARZYSZY SESJA POSTEROWA

Juliusz Raczkowski Założenia i przebieg projektu oraz prezentacja strony www
Dorota Jutrzenka-Supryn Nowoczesne metody badań drogą do rozpoznania dzieła Gutenberga

Grzegorz Nehring Nieinwazyjne badania zestawem CSMC Mobile Lab

Ewa Chlebus, Karolina Komsta-Sławińska Pelplińska Biblia Gutenberga –
– analiza materiałoznawcza i technologiczna

Jolanta Czuczko, Dorota Jutrzenka-Supryn, Joanna Sroka Wybrane aspekty konserwacji i restauracji pelplińskiej Biblii Gutenberga

Przerwa obiadowa do 16.00

Blok VI: MISCELLANEA

Z zagadnień integralności kodeksów

prowadzenie: **Krzysztof Bracha** (Instytut Historii UJK w Kielcach)

16.00–16.20

Mikhail Khorkov (Instytut Historii Nauki PAN im. L. i A. Birkenmajerów w Warszawie)
A manuscript difficult to catalogue: on the relationship between the structure and development history of the collected Carthusian codex H 135 from Erfurt

16.20–16.40

Jacek Soszyński i Paulina Pludra-Żuk (Instytut Historii Nauki PAN im. L. i A. Birkenmajerów w Warszawie)
Kodeks wilanowski: razem czy osobno?

16.40–17.00

Adrien Quéret-Podesta (Instytut Sławistyki PAN w Warszawie)
Razem czy osobno? O naturze związku między dwoma rękopisami z popradzkiego Oddziału Archiwum Państwowego w Preszowie

17.00–17.20

Arkadiusz Adamczuk (Biblioteka Uniwersytecka KUL w Lublinie)
Liber impressus cum libro manuscripto. Klocek introligatorski zawierający *Expositio super toto psalterio* Johanna de Turrecremata oraz łaciński i niemiecki psalterz.
Analiza przypadku

Dyskusja do 17.45
Przerwa do 18.00

WYKŁAD WIECZORNY / EVENING LECTURE; STUDIA

18.00–19.30

Claudia Colini

(Centre for the Study of Manuscript Cultures, Hamburg)

INK-clusion: the case of Arabic manuscripts collecting and transmitting ink recipes

Introduction: **Monika Opalińska**

(Instytut Anglistyki UW / Institute for English Studies, University of Warsaw)

SOBOTA, 13 IV 2024

Blok VII: PICTURA

Z zagadnień średniowiecznego iluminatorstwa

prowadzenie: **Michał F. Woźniak** (Wydział Sztuk Pięknych UMK w Toruniu)

9.00–9.20

Justyna Łuczyńska-Bystrowska (Muzeum Narodowe w Krakowie / Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie) *Extremely Curious Collection of Illuminated Miniature Paintings Taken from the Papal Chapel in Vatican*, czyli o kolekcjonowaniu rękopisów iluminowanych w XIX wieku

9.20–9.40

Łukasz Krzyszczuk (Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu)
Żmija *dipsas* w *Liber de natura rerum* Tomasa z Cantimpré

9.40–10.00

Anna Wszyńska (badaczka niezależna)

O modzie przed Matthäusem Schwarzem. Stroje w rękopisach i uwagi o wykształceniu się trachtenbuchów

Dyskusja do 10.20
Przerwa do 10.40

Blok VIII: CODICES - MUSICA - FRAGMENTA

Z zagadnień kodykologicznych i źródłoznawczych

prowadzenie: **Jerzy Kaliszuk** (Instytut Historii Nauki PAN
im. L. i A. Birkenmajerów w Warszawie)

10.40–11.00

Czesław Grajewski (Instytut Historii Sztuki UKSW w Warszawie)

O fragmentarycznie zachowanym oficjum o św. Katarzynie w trzynastowiecznym rękopisie W12 z The Walters Art Museum w Baltimore

11.00–11.20

ks. Piotr Wiśniewski (Instytut Nauk o Sztuce KUL w Lublinie)

Fragmety kodeksu chorałowego z Archiwum Archidiecezjalnego w Gnieźnie

11.20–11.40

Dominika Grabiec (Instytut Sztuki PAN w Warszawie)

Dominikański graduał sygn. 2010 z Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu –
– problemy datowania i proveniencji

11.40–12.00

Dagmara Wójcik-Zega (Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie)

Klocki, mowy i uczeni, czyli o znaczeniu badania średniowiecznych filigranów dla historii Uniwersytetu Krakowskiego (i nie tylko)

12.00–12.20

Ewa Chlebus (Biblioteka Elbląska)

Średniowieczne oprawy pergaminowe z usztywnionym grzbietem z terenu Prus

Dyskusja do 12.45
Przerwa do 13.00

Blok IX: LIBER ET MUSICA

Antyfonarz L7 z Opactwa ss. Benedyktynek w Żarnowcu

prowadzenie: **Czesław Grajewski** (Instytut Historii Sztuki UKSW w Warszawie)

13.00–14.45

Małgorzata Myślicka (Muzeum Narodowe w Warszawie)

Małgorzata Pronobis-Brzezińska (Wydział Sztuk Pięknych UMK w Toruniu) Konserwacja-restauracja

Irina Chachulska (Instytut Sztuki PAN w Warszawie)

Paleografia muzyczna

Piotr Ziółkowski (Instytut Sztuki PAN w Warszawie)

Tradycja liturgiczno-muzyczna

Mateusz Marszałkowski (Instytut Historii Nauki PAN im. L. i A. Birkenmajerów w Warszawie)

Dekoracje

Jerzy Kaliszuk (Instytut Historii Nauki PAN im. L. i A. Birkenmajerów w Warszawie)

Kontekst historyczny

Dyskusja do 15.00

Przerwa obiadowa do 16.00

Blok X: TRADITIO

Kodeks – inkunabuł – starodruk. Książka w okresie wczesnonowożytnym

prowadzenie: **Wojciech Mrozowicz**

(Instytut Historyczny Uniwersytetu Wrocławskiego)

16.00–16.20

Marek Walczak (Instytut Historii Sztuki UJ w Krakowie)

O inicjałach w rękopisach liturgicznych o. Błażeja Dereya OP (ok. 1587–1666)

16.20–16.40

Adam Szczepaniec (Biblioteka Jagiellońska w Krakowie)

Kilka uwag o odtwarzaniu inkunabułowycl klocków introligatorskich w zbiorach Biblioteki Jagiellońskiej

16.40–17.00

Jadwiga Jaźwierska (Biblioteka Uniwersytecka KUL w Lublinie)

Bibliotheca Rudolphina – stare druki i rękopisy muzyczne ze zbiorów

Biblioteki Uniwersyteckiej KUL (analiza zespołu)

Dyskusja do 17.15

Przerwa do 17.30

PANEL DYSKUSYJNY

Klocek - kolekcja - miscellanea

17.30–19.00

prowadzenie **Monika Jakubek-Raczkowska** i **Jerzy Kaliszuk**

Panel podsumowujący, poświęcony dyskusji nad problemami związanymi z terminologią i opracowaniem naukowym rękopisów „złożonych”

W jakim stopniu rękopisy i klocki introligatorskie stanowiły zbiór przypadkowo zgromadzonych tekstów, które ktoś postanowił oprawić razem, a w jakim odzwierciedlały one określony porządek i były wyrazem organizacji dostępnej wiedzy? Czy teksty gromadzono w jednym woluminie wyłącznie z racji ich użyteczności? Co dyktowało powstawanie struktur złożonych z elementów o różnej metryce i proveniencji? Jak klasyfikować, opisywać, datować książki o tego typu strukturze? Jakie problemy rodzą one w procesie konserwacji-restauracji?

W materiale wykorzystano fragmenty iluminacji z kodeksów: BUMK 32/III oraz BDP 43(79)

Komitet naukowy

dr hab. Monika **Jakubek-Raczkowska**, prof. UMK
dr Jolanta **Czuczko**
dr hab. Juliusz **Raczkowski**, prof. UMK
(Wydział Sztuk Pięknych UMK w Toruniu)

dr Marta **Czyżak**
dr Krzysztof **Nierzwicki**
(Biblioteka Uniwersytecka w Toruniu)

dr hab. Jerzy **Kaliszuk**, prof. PAN
dr hab. Jacek **Soszyński**, prof. PAN
dr Mateusz **Marszałkowski**
(Instytut Historii Nauki PAN im. L. i A. Birkenmajerów
Pracownia Wiedzy o Dawnej Książce)

prof. dr hab. Krzysztof **Bracha**
(Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach)

Sekretarze konferencji
Lena **Rydelska**
Weronika **Brączkowska**
(Wydział Sztuk Pięknych UMK w Toruniu)

Wsparcie administracyjne
Anna **Goldstrom**
(Wydział Sztuk Pięknych UMK w Toruniu)
dr Liliana **Lewandowska**
(Biblioteka Uniwersytecka w Toruniu)

PROBLEMATYKA OBRAD

W znakomitej większości rękopisy średniowieczne zawierają **więcej niż jeden tekst**. Nawet w przypadku ksiąg określanych w katalogach jednym tytułem, bądź jednorodnych pod względem typu, jak np. Biblia czy antyfonarz, mamy do czynienia z wieloma dziełami, ułożonymi według określonego porządku. Podobnie późnośredniowieczne zbiory kazań lub żywotów świętych to w swej istocie **celowe kolekcje dzieł zgromadzone w jednym nośniku**. Określony układ treści czy porządek ikonograficzny są ważnym elementem interpretacji. Znacznie więcej problemów badawczych przysparza inna kategoria rękopisów, a mianowicie zgromadzenie w jednym woluminie wielu tekstów, których wzajemne relacje są trudno uchwytnie. Tego typu kodeksy opisywane są zazwyczaj w katalogach jako **Varia, Miscellanea**, a w kręgu niemieckim jako *Sammelhandschrift*. Jeszcze inną – choć pokrewną – kategorię rękopisów stanowią zapisane niekiedy w przeciągu wielu lat **składki z różnymi tekstami**, które postanowiono oprawić razem i stworzyć jeden wolumin (np. rękopisy średniowiecznych studentów). Praktyka gromadzenia tekstów w jednym nośniku została przejęta również przez właścicieli pierwszych książek drukowanych. Książki takie, określane jako „**klocki introligatorskie**”, podobnie jak wymienione wyżej rękopisy, stanowią wdzięczny i nierozpoznany jeszcze obszar badawczy. Niewątpliwie, ich powstawanie było związane z zapotrzebowaniem na teksty, ale zagadką do rozwiązania pozostaje zamiysł twórcy (kopisty, właściciela) takiej książki. Konferencja porusza zagadnienia ksiąg złożonych – zarówno manuskryptów, jak i wczesnych druków, związane z m.in. ich treścią (kolekcje tematyczne, zbiory wielotekstowe), uzusem (problem powstawania i wykorzystywania kolekcji), strukturą (sposoby i okoliczności integrowania elementów książek, klocki introligatorskie).